

Vita a vásárhelyi művészetről

Zombori László a hagyományról és az eddigi eredményekről

A VÁSÁRHELYI művészetről folyó vitában már eddig is sokan fejtették ki véleményüket. Az újabb megszólalóknak egyre nehezebb olyat mondaniuk, ami még újat jelent, és lényegesen eltér az előzőektől. A hosszúra nyúlt vitába bele-beleolvasva egyre többször jut eszembe, hogy a művészeti élet kérdéseiben milyen szélsőséges nézetek csapnak össze egymással. Ez egyfelől minden bizonnyal jó, mivel újra és újra arra készíti az alkotókat, hogy átgondoljanak bizonyos kérdéseket, és árnyaltabban, elmélyültebben fogalmazzák meg azokat. A személyeskedéssel, a kisstílusú ügyeskedéssel azonban nem nagyon értek egyet, és ezért nem tartom etikussnak a probléma ilyen megközelítését. A Művészetben megjelent Lelkes István cikk sajnálatos módon olyan elmarasztaló hangon szól a társadalmi eredményeiről, a realista jellegű ábrázolásról, hogy az inkább sértő, mint oktató szándékú. Ez a „kivülállóként” való bírálat, az eredmények elhallgatása számomra nem éppen tisz-

tesseges kritikus magatartás.

Ugy látom, hogy az eddigi teljesítmények kétségbevonása, személyeskedése, stílusdicsőítések „fűszerezik” ezt a vitát is. A szakemberek, az érintett művészek dolga lesz kihámozni ezekből az írásokból a jövőben használható gondolatokat. Ennél inkább Hódmezővásárhely és Szeged kapcsolatáról szóló nek személyes véleményem alapján. A Szegeden élő, ma 35-40 év körüli képzőművészek inculására képtelenül hatással volt a hatvanas évek vásárhelyi képzőművészete. Ugy hiszem, többes számban is mondhatom, hogy itt látunk először őszinte, gondolatgazdag, korszerű realista műveket. Kiemelkedőek voltak ez idő tájt a vásárhelyi őszi tárlatok, nyitások eseményszámába ment. Azóta sem látok akkora tömeget képzőművészei tárlatok megnyitóján. A nagy érdeklődés a művekhez, a közönség és a mű megítélése egymást. Azóta elteltek két évtizednyi idő. A magyar képzőművészek nagy része ma különféle stílu-

sok, áramlatok hatásában dolgozott. A vásárhelyiek zömének megállapodottsága, hagyományhűsége irritálóvá vált a szakma egy részének a szemében. A Vásárhelyi szimpatizáns szegedi festők is igyekeznek a régebbi vásárhelyi hatásokat levette egyéni, sajátosabb látásmódot kialakítani.

EZEK a jelenségek is azt mutatják, hogy hanyatlak a vásárhelyi művészet? Véleményem szerint nem. A jobb körülmények, a pontosabb definíciók csak segíthetnek a sajátos feladatok megoldásánál, melyet Vásárhely továbbra is betölt a magyar képzőművészetben.

Nem mondom, hogy a vita nem szolgál számomra is tanulsággal. A képzőművészek magának kell megtalálni azokat a lehetőségeket, amely formanyelvét, eszköztárát, mondanivalóját gazdagíthatja. De ennek megtalálása a mai bonyolult viszonyok között korántsem egyszerű, mert ma úgy tűnik, hogy az egész magyar képzőművészeti életre jellemző lehet mind az, ami a vita kapcsán fölmerült. Eddigi tapasztalataim arra ösz-

tönöznek, hogy a megkezdett utat folytassam, vagyis ezt az ábrázolási módot, amely már eddig is meghatározta munkásságomat, s amely kiváltképpen gazdagodott annak kapcsán, hogy például a szegedi ruhagyári munkások között is megfordulok, véleményt cserélek. Nagyon jól tudom, hogy ez nem azonnal kamatoztatható művészileg, de a fejlődés, a tapasztalatszerzés egyre tartalmasabb útja.

Véleményem szerint Szeged lakosságának egy jó része nagyon rokonindítatású, életföltételeiben, múltjában mint Vásárhely lakossága. Tehát ha én olyanfajta képeket festek, amelyek rokon-szemléletűek a vásárhelyi képzőművészekével, akkor én ugyanúgy megtalálom a magam közönségét a szegedi érdeklődők táborában. Én a rétegzottságban hiszek, tehát abban a rétegződésben, hogy bizonyos embercsoportokhoz bizonyos művészek szólnak, illetve jutnak el. Es ennek az elvárásnak megfelelni őszintén szólva igen nagy feladat.

TAGADHATATLAN, hogy érik az embert hatások, és ezek a későbbiek során beépülnek festői munkásságába. Engem azonban az ilyenfajta viták nem tudnak olyan hamar kizökkenteni megszokott munkatempómból. Talán konzervatívnak is tűnök, de én járom a magam megkezdett útját, ragaszkodom eddigi eredményeimhez, és nem utolsósorban stílusomhoz. És éppen ezért nem tudok én sem egyet-érteni azokkal, akik máról holnapra homlokegyenest más stílust követelnek, követnek. Azt azonban tudomásul veszem, hogy változtatni kell, ha valamilyen minőségi új jelentkezik és az újszerű ábrázolást kíván. Ha ez valóban nyilvánvaló lesz számomra, nem fogok késlekedni az új megoldásokkal.

Agyagsípok, textilbábuk...

1975-ben hat fiatal iparművész megalakította a „Manuál” csoportot. Hagymányos anyagokkal, eszközökkel dolgozva a már majdhogynem elfelejtettnek hitt valódi, ősi kézművesmunkát, a hajdanvolt iparosbecsületet támasztották fel. Mami-

festumukban ezt írják magukról: „Feltétlenül el akarjuk határolni magunkat a használati tárgy mezébe bújtatott dísz tárgyak készítőinek táborától, akik átvetik magukat a vásárlók tétováságának és igénytelenségének, meglevesztve őket, hogy

Péter Vladimír munkája

kézműves tárgyakat kapnak, és becsapva magukat, hogy valódi igényeket elégítenek ki”.

Kiállításuk meggyőző erővel bizonyítja kiáltványukat. Bán Mariann a fazekasmesterség alapformáit kelti újra életre agyagsípjában, bábújaiban, szép játékaiban Péter Vladimír fémöntő és bronzműves hagyományokat alkalmaz plasztikáiban. Péteri Zsuzsa irónikus, szellemes gobelinjei nagymamánk babaház világát idézik. Szilágyi Júlia textiljei, Szi-

Szilágyi Júlia munkája

lasi Anna kézziszőttesei, Horváth Márton üvegkiszerei is a régi mesterségek hagyományait ültetik át a mába.

A Manuál csoport mester-ségbeli, művészi fölénye lázadásukat igazolja. Silány tömegtermékekkel berendezett környezetet csak igénytelenségre nevelheti az emberket. S a művész, a becsületes „mesterember” nem szolgálhatja az igénytelenséget.

A kiállítás szeptember végéig a Múcsarnokban látható, később több vidéki városban is bemutatják.

S. E.

Péteri Zsuzsa munkája

Szilágyi Júlia munkája

Bán Mariann munkája

„Mélységesen mély a múltnak kútja. Ne mondjuk inkább feneketlennek?” — kérdezi Thomas Mann a „József és testvérei” „Előjáték”-ában,

„Gazdagítja a szegedi táj folklóráját”

Polner Zoltán: A Teknyőkaparó

maid alább így folytatja: „...minél mélyebben fűrészünk, minél messzebbre hatolunk s tapogatózunk a múlt, alvilágába, az embernek, történetének, művelődésének kezdeti alapjai tökéletesen megmérhetetlennek bizonyulnak, s mérőnünk elöl, bármily kalandos távolságokba gombolyítjuk alá zsinagét, mindig újra és tovább húzódnak vissza a feneketlenségbe”.

Polner Zoltán is a múlt kútjának vallatásába fogott sok-sok évvel ezelőtt, amikor nekilátott feltérképezni a szegedi nagytáj népi hiedelmeit, ráolvasóit, mondókait. Mint személyes vallomása során maga is többször hangsúlyozta: hihetetlenül gazdag világ tárulkozott ki előtte. Hadd tegyük ehhez mindjárt hozzá: gyűjtőmunkája esetében igaznak bizonyult a közönség — valóban a 24. órában fogott hozzá egy pusztaföldi levő világ maradványainak magnetofonszalagra, írólapra — majd könyvoldalakra — való rögzítéséhez. Amit megemelt-megment, arra viszont mindenképpen szükségünk van. Ha másért nem, hát múltunk jobb megértéséhez, a környezetünkben élő emberek, egyben magunk karakterének magyarázatához. Elvégre — ha elismerjük ezt, ha tagadjuk, ha büszkélkedünk vele, ha szemérmesen vagy nagyképpen eltitkoljuk — akik itt születtünk, ebből a világból sarjadtunk. Akaratalanul és óhatatlanul ezer szállal kötődünk a múlthoz, mely őseinket, elődeinket formálta. Abból, amit Polner évek hosszú során át szívós, aprólékos, ugyanakkor a rendszerezéskor a kitekintés, a szintézis felelősségétől sem óvakodó munkával összegyűjtött, a múlt, üzenete áramlik. Egy sírvilág szólal meg itt is, a Tisza és a Maros táján. Csak ezúttal épp most nem tárgyi leletekkel üzen, hanem a szájhagyomány, az emberi memória közvetítésével.

Igy lép előnk a múlt kódéből a Teknyőkaparó — más nevén „az öreg Teknyős” — figurája. Gondoljuk csak el: a ma nyolcvanévesek nagyapái a múlt század negyvenes-ötvenes-hatvanas éveiről közvetlen élmények alapján számolhattak be. S ha ők hivalkoztak öregapjukra, máris ott va-

gyunk a 18. és a 19. század fordulójánál. S miért ne érkezhette hozzánk ilyen távolságból szóbeli üzenet? A mondák, régék, legendák olykor több ezeréves vándorlás után hagyományozódnak az utókorra.

Elhiszük Polnernek — s minden okunk megvan rá, hogy így tegyünk — a Teknyőkaparó történelmi realitását. Szinte bizonyosra vehető, hogy élt, hogy e tájon élt. S nyilván kitűnhetett a szürke átlagból, ha ilyen maradandó nyomot hagyott a Csongrád megyei emlékeztetőben.

A kötet szerzője bevezetőjében részletesen jellemzi figuráját, egyben a népi hagyományvilágnak is értő értékelését adva. Jól látja ő is a tény: a hagyományörzés túlméretezettsége — minden pozitívuma mellett — az elzártasággal, a fejlődéstől való visszamaradottsággal szegedi végről rokon-ságot tart. S hogy a változásokra a népi tudat sokszor válságjelek kisu-gárzásával reagál. Mennyi a jóslatokban a reális valóságélem, s mennyi az emberiség történelmében az előre prognosztizálható ballépés? — ezt aligha lehetünk hivatottak eldönteni. Mindenesetre akadnak a két jelenség-kör között feltűnő egyezések. A Teknyőkaparó esetében is.

„Az öreg Teknyős” nem csinálhatott annakidején mást, mint hogy a változások sokkhatásától óvta embertársait. Legjobban nyilván azok hihettek neki, akik a régihez, a megszokotthoz a legjobban ragaszkodtak, tehát az akkori öregek. Ugyanakkor nekik jutott a legnagyobb szerep a hagyományörzésben épp úgy, mint a hagyományvilág utókorra való átörökítésében. A Teknyőkaparó lokális — és relatív — halhatatlanságának egyik alapítka lehet ez.

S ahogy az már lenni szokott, amikor Teknyőkaparó már kellő hírrangra emelkedett a nép emlékeztetőben, kezdtek utólag is érdemeket ráhagyományozni (mint amikor valaki halála után kapja a kitüntéseket). Sok minden olyasmit is „megjósoltak” vele, ami a későbbiekben ellenkező, viszolygást szült. Polner három fejezetben adja közre a személyéhez kapcsolódó visszaemlékezéseket. Az elsőkben a táltos mivoltára, a másodikban a bibliai vonatkozásokra utalókat. Számomra „egyéni jóslatai”

tűntek a legérdeke-
sebbnek. Hisz Teknyőkaparó „munkássága” itt teljesedik szinte univerzálissá. Jóslataira hivatkozva mondogatják például napjainkban a helybeliek, hogy: „Na, ugye, a Teknyőkaparó ezt is megjövendölte!”

„Azt is mondta, hogy a nők nadrágba járnak. Nem ismerjük még, hogy melyik a nő, melyik a férfi. Hát úgy is van most. Nem akkora haja van a nőnek is? Nem nadrágban van? Hát már függő sincs a fölüben. Akkó mögött a miniszoknya is. Ha lehajolt, kivót neki a valagája”. (Bálint Gyuláné Vízahányó Mária). Vagy: „...az az idő begyűn, hogy a fiú az apa ellen a lány az anya ellen mög, mert annyira el lösz korcsosulva a világ, hogy ezők egymást még mög is verik”. (Ilia Györgyné Biacs Emerencia). Vagy: „Majd elérkezik az idő, mikó mán az apa a gyermek ellen, a gyermek az apa ellen törvényködik, oszt mög is öli az apját, anyját”. (Boros Ferenc).

A Teknyőkaparó — közvetítő útján — ilyen szavakkal is üzen nekünk: az ő világában még nem suhannak, hanem surjannak, a szikár férfit száraz-embernek hívják, a sövénykerítést meg liciomkerítésnek. Aki elfáradt, nem piheg, hanem pihéköl. A bókoló pedig nem szépeket mond, hanem ellenkezőleg: bóbiskol. Aki pedig nem tudja, hogy hirtelenjében mit is teygen, az tétovázás helyett cummiszkol.

Szerény kiállításuk — Polner sorukban a 13. — a Somogyi-könyvtár Péter László szerkesztette Csongrád megyei könyvtári füzetek, tartalmuk annál gazdagabb, jelentőségük pedig rendkívül nagy a helyi múlt feltérképezésében és jelenhez-jövőhöz való közvetítésében.

A szerző köszönetet mond lektorának, — az időközben elhunyt — dr. Bálint Sándor ny. egyetemi tanárnak, valamint Péter Lászlónak és Tóth Bélának, a Somogyi Könyvtár igazgatójának, a Somogyi-könyvtár igazgatójunktól. Mi pedig hadd tolmácsoljunk nagyobb nyilvánosság előtt egy, a szerzőnek szóló köszönetet: e rendkívül izgalmas, gazdag, forrásértékű anyag összegyűjtéséért, rendszerezéséért és nyilvánosság elé bocsátásáért.

PAPP ZOLTÁN